# ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ УЧНЯ В УМОВАХ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО СЕРЕДОВИЩА УРОКУ ГЕОГРАФІЇ УКРАЇНИ

**Покась Лілія Антонівна,**
*доцент кафедри теорії та методики навчання природничо-географічних дисциплін, кандидат педагогічних наук, доцент НПУ імені М.П. Драгоманова*

**Патара Ірина Юріївна,**
*студентка, 5 курс, НПУ імені М.П. Драгоманова;*

На сучасному етапі розвитку педагогічної науки та шкільної практики особливого звучання набуває проблема особистісно зорієнтованої організації навчальної діяльності учнів. *Актуальність* цієї проблеми зумовлена тими докорінними змінами, що сталися в системі народної освіти України. Сьогодні, як зазначається у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013 р.), виникла потреба в підготовці суспільно активних громадян, конкурентноспроможних на європейському і світовому ринку праці [5]. Узято вектор на гуманізацію й демократизацію навчання, на формування особистості як найвищої соціальної цінності. За таких умов принципово важливим є питання людиноформувальної діяльності у цілісному педагогічному процесі [1]. У зв'язку з цим система шкільної географічної освіти потребує удосконалення, яке має відповідати сучасним запитам особистості, тенденції розвитку суспільства.

Однак, виникло *протиріччя:* між існуючими традиційними змістом, формами, методами та потребою практики у нових методичних розробках, які б сприяли формуванню особистості; між потребою розвитку здібностей учнів і відсутністю методичного підґрунтя для впровадження нових підходів для реалізації завдань, поставлених державою перед загальноосвітньою школою.

Тому *мета нашого дослідження* полягає у теоретичному обґрунтуванні нових підходів до створення методичної складової географії України у світлі

сучасних вимог реформування шкільної географічної освіти на основі «людиноцентризму» [2].

У новій редакції Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти (2011 р.) обумовлено, що «особистісно зорієнтований підхід до навчання забезпечує розвиток академічних, соціокультурних, соціально-психологічних та інших здібностей учнів» [2]. Про те, що особистісно зорієнтована парадигма шкільної освіти направлена на всебічне врахування здібностей, нахилів та інтересів учнів переконані українські дидакти Г.Васьківська, Н.Бібік, С.Бондар, Л.Корякіна, Ю.Мальований та ін. Таким чином навчання в сучасних умовах розвитку суспільства має давати не лише інформацію, забезпечувати людину знаннями, але й формувати її світогляд, творчо розвивати, вдосконалювати, готувати до майбутнього життя.

На підставі теоретико-емпіричного дослідження, ми дійшли висновку, що на формування особистості учнів позитивно може вплинути групова технологія навчання.

Проблемою дослідження групової діяльності учнів займалися у різні часи вітчизняні та зарубіжні науковці: французькі педагоги: С.Френе, Р.Галь, Р.Кузіне, польські вчені В.Окунь, Р.Петриківський, Ч.Куписєвич, російські – М.Виноградова, В.Дяченко, Х.Лійметс, українські - К.Баханов, Н.Мірошниченко, Л.Покась, О.Пометун, Н.Савельєва, С.Трубачова, В.Шулдик, О.Ярошенко. Вивчались, досліджувались, розроблялись авторські моделі, апробовувались на практиці, а проблема актуальна і нині в умовах сучасних цивілізаційних змін.

Групова навчальна діяльність – це така форма організації навчального процесу, коли учні, працюючи у навчальних (3-7 осіб) групах, об'єднані спільною навчальною метою і колективно-розподіленою діяльністю, а вчитель керує роботою кожного з них опосередковано, через завдання, якими спрямовує діяльність учнів [4]. В її змісті закладено діяльнісний потенціал активізації роботи на уроці, пробудження творчої думки учнів, неординарність розв’язання навчально-проблемного завдання, розвитку географічного мислення. Практика свідчить, що групова діяльність школярів на уроках географії відкриває реальні

можливості відійти від шаблонів авторитарної системи навчання і вплинути на формування інтелектуального потенціалу особистості учня.

Аналіз вивчення досвіду роботи вчителів-практиків допоміг виявити, що наявні в методиці навчання географії форми й види урочної роботи в загальноосвітніх навчальних закладах використовуються епізодично, безсистемно, з недостатнім урахуванням вікових особливостей школярів. Велику увагу вчителі продовжують звертати на знаннєвий елемент і менше – на компетентнісний підхід («…що складається із знань, умінь, досвіду, цінностей і ставлення, що можуть цілісно реалізовуватися на практиці» [2]). Тривалі педагогічні спостереження за навчально-виховним процесом у загальноосвітніх навчальних закладах конкретизують думку, що інтерес до навчання зростає, коли учні активно включаються у процес, виконують завдання разом, дискутують, моделюють спільну думку, презентують її, використовуючи про цьому власний природний потенціал.

*Базовими школами* для проведення нашого педагогічного дослідження ми обрали загальноосвітні навчальні заклади міста Києва, де протягом трьох років проходили виробничі педагогічні практики: спеціалізована загальноосвітня школа з поглибленим вивченням німецької мови № 53, загальноосвітня школа № 58 Шевченківського району та спеціалізована загальноосвітня школа з поглибленим вивченням німецької мови № 149 Солом’янського району.

Було охоплено 50 учнів 9-х класів та 25 вчителів природничих предметів та студентів-практикантів, які викладали географію у 9 класі під час проходження педагогічної практики.

За результатами аналізу учнівських анкет було встановлено, що вибір старшої шкільної вікової (юнацької) групи – від 15 до 17 років - є виправданим, оскільки дев’ятикласники мають вже сформовані самосвідомість, характер, життєве самовизначення. Пізнавальна діяльність сприяє формуванню світогляду. Пам'ять характеризується зрілістю. Мислення здатне абстрагувати й узагальнювати навчальний матеріал. З’являється прагнення до самовиховання. Ми свідомо обрали паралель дев’ятого класу. У перехідний період на нові

стандарти навчання відбувається оновлення змісту географічної освіти в навчальних програмах й підручниках другого покоління через особистісно зорієнтований, діяльнісний, компетентнісний підходи, реалізацію якого передбачено з 2018 року.

Розроблений авторський навчально-методичний комплект матеріалів для педагогічного дослідження вміщає: зміст анкет для учнів й вчителів, завдання для початкового і підсумкового зрізів знань, план-конспект уроків за експериментальною методикою, для вчителів рекомендації щодо використання експериментальної технології групового навчання в навчально-виховному процесі навчання географії України у 9 класі.

На засадах групової навчальної технології формується колективізм, моральні, гуманні якості особистості. Важливу роль у формуванні цих якостей відіграють особливості організації групової діяльності; розподіл функцій і обов'язків між учасниками діяльності, обмін думками, взаємна вимогливість і допомога, взаємоконтроль і взаємооцінка, вчаться спілкування один з одним, розв'язують конфлікти, що виникають у співпраці. Таким чином, групова форма навчальної діяльності, на нашу думку, у контексті особистісно зорієнтованого підходу має ефективний важіль.

Крім того, групове спілкування на уроці має відбуватись через різні форми організації групової активності: дискусії, диспути, навчальні конференції, рольові ігри, уроки-семінари, захист проектів, уроки-звіти, уроки-заліки, брейнстормінг (відомий як „мозковий штурм“) тощо. Форми групової активності виправдовують спільну навчальну працю, що подобається учням, формує компетентність, вносять дух творчості в освітній і виховний процес з географії. Але для створення системи і постійності, необхідно частіше застосовувати елементи групової навчальної діяльності учнів. Як показує практика, учителі епізодично вдаються до створення навчальних груп, не дотримуючись при цьому визначених динамікою умов їх формування. На базі анкетування учителів з’ясували, що педагоги не заперечують позитивний вплив навчальної групи на формування особистості.

Отримані результати педагогічного експерименту із застосуванням авторської методики навчання з географії України презентували динаміку навчальних досягнень учнів експериментального класу, а саме: відсутній початковий рівень (1-3 бали), середній рівень зменшився у порівнянні з початковим на 14 %, проте зросла успішність на достатньому рівні (на 10 %) та високому (на 18 %).

Узагальнюючи вище сказане, можемо зробити *висновки,* що вимоги суспільству диктує динамічний час сьогодення і школа має відповідати запитам, готувати молодь нового покоління. Упровадження групової навчальної діяльності у навчальне середовище з географії є одним із головних шляхів вирішення завдання модернізації сучасної системи шкільної освіти щодо формування особистості учнів.

Навчання в групах підвищує ефективність навчального процесу з географії, створюючи умови, за яких учень розкриває свою творчу індивідуальність, тому що стає суб'єктом навчання.

Література

1. Арцишевський Р.А. Методологічні засади гуманістичної педагогіки / Р.А. Арцишевський // Український педагогічний журнал. – К.: Інститут педагогіки НАПН України. - 2015. - №1. – С. 69-76.

2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua / laws / show / 1392-2011-n.

3. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в освітньому просторі / В.Г. Кремень. – 2-ге вид. – К.: Т-во «Знання» України, 2010. – 520с.

4. Покась Л.А. Підвищення результативності навчання з курсів фізичної географіїЇ шляхом використання групової форми діяльності учнів / Л.А. Покась // Географія та основи економіки в школі. – 2006. – № 5. – С. 46-49.

5. Про національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua / laws / show / 344/2013.